



ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

А На основі проведеного аналізу педагогічної та психологічної літератури визначено комплекс педагогічних умов, реалізація яких необхідна для забезпечення ефективного формування професійної етики у майбутніх медичних працівників медичного навчального закладу.

Ключові слова: педагогічні умови, формування професійної етики, медичний працівник.

Актуальність проблеми. Швидкий розвиток сучасних медичних технологій, соціальний запит на якість медичних послуг зумовлюють особливі вимоги до професійної діяльності майбутніх медичних працівників. Затребуваними стають такі моральні якості особистості, як гуманне ставлення до людини, милосердя, відповідальність, глибоке розуміння загальнолюдських моральних цінностей і усвідомлення громадянського обов'язку, толерантність, емпатія.

З огляду на це, особливої актуальності набуває проблема формування професійної етики у майбутніх медичних працівників.

Аналіз наукових джерел показує, що проблема формування професійної етики фахівця висвітлювалася в контексті розгляду методологічних основ неперервної професійної освіти (Г. Васянович, С. Гончаренко, А. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало та ін.). Увага вчених прикута до проблеми формування професійно-етичних (моральних) якостей фахівців різних професій: майбутніх службовців-митників (Н. Тімченко), державних службовців (О. Козієвська), інженерів (О. Лапузіна), фахівців сфери побутового обслуговування (Л. Гасюк), майстрів виробничого навчання (О. Кривошеєв) і ін. У контексті дослідження вагомими є праці вчених про специфічні особливості лікарської діяльності, етики та деонтології, формування особистості медичного працівника (М. Пирогов, П. Назар, М. Шегедін). Окремі аспекти формування морально-етичних якостей особистості майбутніх медичних сестер знайшли відображення в роботах, де розглядаються специфіка формування комунікативної культури (О. Уваркіна), професійних цінностей (К. Куренкова), готовності майбутніх медичних сестер до комунікативної взаємодії (С. Поплавська).

Разом з тим аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про відсутність робіт, що стосуються наукового обґрунтування педагогічних умов формування професійної етики майбутніх медичних працівників у навчально-виховному процесі медичного закладу.

Виклад основного матеріалу. У рамках статті висвітлено основні педагогічні умови, необхідні для формування професійної етики у майбутніх

медичних працівників медичного навчального закладу.

На основі узагальнення дослідницьких позицій у контексті нашого дослідження педагогічні умови визначаємо як суттєві внутрішні і зовнішні впливи, чинники, фактори, обставини, від реалізації яких залежить ефективність формування професійної етики у навчально-виховному процесі медичного коледжу, рівень сформованості професійно-етичних якостей, професійно-етичних умінь майбутніх медичних сестер, необхідних для здійснення професійної діяльності. Це умови, створені зусиллями колективу для поліпшення навчального процесу, система органічно пов'язаних між собою психічних і практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретних педагогічних завдань навчання.

Специфіка педагогічних умов формування професійної етики майбутніх медичних сестер у навчально-виховному процесі медичного коледжу детермінується станом, особливостями сучасної медицини, сутністю і змістом професійної діяльності, а також професійної підготовки.

Розглянемо педагогічні умови докладніше. Сфокусуємо увагу на наступній педагогічній умові: *формування професійної етики майбутніх медичних працівників на основі загальнолюдських і національних духовно-моральних, морально-етичних цінностей та створення відповідного навчально-виховного середовища в медичному навчальному закладі.* Сьогодні необхідне усвідомлення потреби нової гуманістичної парадигми освіти. Її мета – підготовка такого фахівця, рівень якого гармонійно поєднує освіченість, професіоналізм, моральну вихованість, розвиток особистості відповідно до духовно-моральних, морально-етичних цінностей національної та загальнолюдської культури. Ідеться про середовище як простір життєдіяльності майбутніх медичних працівників, в якому цілісно взаємопов'язані всі напрями діяльності медичного закладу (освітній, виховний, позанавчальний, науково-дослідницький, просвітницький), усі компоненти системи професійної підготовки, найяскравіше реалізується взаємодія всіх суб'єктів навчально-виховного процесу (студентів, викладачів, медичних

працівників, співробітників структурних підрозділів), в якому студенти успішно залучаються до різних видів професійно-навчальної, науково-дослідної, виховної, просвітницької діяльності, що загалом забезпечує формування складових професійної етики.

Навчально-виховне середовище медичного закладу повинно сприяти підвищенню мотивації студентів до навчання, розвитку таких особистісних якостей, як інтелект, впевненість у собі, емоційна стійкість, стресостійкість, креативність, відповідальність. Складовими цього середовища виступають гімн, емблема навчального закладу, відповідний одяг (білий, чистий, випрасуваний халат, шапочка, відсутність зайвих прикрас і косметики) і, власне, приміщення, де навчаються майбутні медичні працівники. Навчальні кабінети створюють певний контекст майбутньої професійної діяльності, вони оснащені великою кількістю муляжів, фантомів, макетів людини й окремих органів, настінними друкованими матеріалами (санітарними бюлетенями про здоровий спосіб життя, методи профілактики інфекційних захворювань, виставкою медичних книг, професійних і практичних досягнень вихованців медичного закладу, конкурсів професійної майстерності). Важливим чинником, який впливає на формування професійної етики майбутніх медичних сестер, є такі характеристики навчально-виховного середовища, як відкритість і динамічність, наявність умов для вільного спілкування у групі, в коледжі між викладачами та студентами. Взаємодії особистостей в освітньо-виховному середовищі сприяють рівень позитивної мотивації, потреба в постійному самоаналізі та самовдосконаленні, реалізація діалогу між викладачем і студентом. Усе це в цілому сприяє вихованню милосердя, співпереживання, співчуття, терпимості й загалом професійної медичної етики.

Наступна педагогічна умова: *доповнення змісту мовних, психолого-педагогічних, спеціальних дисциплін завданнями професійно орієнтованого (ситуаційного), культурологічного, аксіологічного напрямку*. Навчально-виховний процес повинен бути професійно спрямованим. Цілком вмотивованим видається визначення А. Неловкіних-Берналь, вона характеризує професійну спрямованість навчання студентів медичних спеціальностей як цілісний феномен зі специфічними педагогічними ознаками, що проявляються в наявності професійно значущих ідеалів, інтересів, установок, принципів, нахилів, здібностей, бажань і мотивів цілеспрямованої навчально пізнавальної діяльності студентів із придбання знань і вмінь, необхідних для проведення обстеження, діагностики, медичних маніпуляцій, взаємодії з хворими і колегами і підтримки здорового способу життя людини [3].

Із цією метою в навчально-виховному процесі

актуалізуємо наступні форми і методи навчання: проблемні ситуації, різні види завдань з метою формування професійно-ціннісних орієнтирів, розвитку професійного мислення. Робота медичної сестри, як справедливо зазначає С. Поплавська – це особливий вид комунікативної діяльності, де важливу роль відіграє психотерапевтичне значення культури слова, колориту мови, інтонації, тональності [5]. Із цією метою на заняттях української та іноземної мов важливо вибудовувати в контексті формування ціннісних установок, культури поведінки й спілкування, розширення культурного кругозору й діалогу культур.

Для забезпечення формування студентів як мовно-етичного особистостей у курсі іноземної мови за професійним спрямуванням доцільно ввести змістовий модуль «Мистецтво спілкування в медсестринстві», акцентуючи увагу на таких рисах особистості медичної сестри, як гуманність, доброзичливість, повага до пацієнтів, милосердя, совість, чесність, порядність, вірність обов'язку, тактовність, організованість. Здійснюємо це шляхом аналізу професійних відеоматеріалів й оброблення професійних текстів, звітних матеріалів виробничої практики. Під час проведення практичних занять треба використовувати такі методи роботи з текстом: метод читання вголос (передбачає емоційне співпереживання змістом) метод творчого самопочуття (особливе місце тут займає використання елементів «театралізації» і «драматизації», що призводить суб'єкт до соціальної адаптації й підвищує рівень його комунікабельності. Важливий курс психології, адже при розмові з хворими необхідні знання людської психології, вміння слухати, переконувати, реагувати на репліку партнера під час комунікації. Тут головна мета ситуаційних завдань – викликати пізнавальний інтерес у студентів, стимулювати їхню розумову діяльність на професійну. Студенти отримують можливість давати об'єктивну оцінку значущості ситуації, демонструвати свої переконання, ставлення, цінності за допомогою вербальних, невербальних засобів, випробувати свої сили, прийняти складні рішення й обговорювати їхні можливі наслідки. На заняттях з профільних предметів застосовуємо різні тренінгові методи, що підвищують здатність до емпатії і вміння ефективніше застосовувати її в спілкуванні з пацієнтом. Важливо і формування вмінь управляти мімікою і жестикуляцією. Самореалізація особистості відбувається на основі індивідуальних здібностей, придбаних лінгвістичних і професійних (спеціальних) знань, мовних умінь і навичок, розвиток яких стає для студента внутрішньою потребою.

Педагогічна умова: *виконання студентами професійно орієнтованих проектів під час виховної, наукової роботи і виробничої практики як основи для стимулювання процесу форму-*

вання професійної етики майбутніх медичних працівників. Професійно-етична спрямованість навчально-виховного процесу медичного закладу досягається і шляхом виконання студентами професійно орієнтованих проектів («проект» у перекладі з лат. мов. (projectum), як показує аналіз наукових джерел, означає «кинутий уперед, задум, план» [1] у сучасних дослідженнях цей метод розглядають як таку систему навчання, в основі якого – концепції навчання шляхом «дії» і «вільного виховання». При роботі за цим методом основну роль відводять самостійної діяльності вихованців, їхньої активності, ініціативності, творчості, ступеня захопленості [4]. Головною особливістю проектування визначають створення нових творчих продуктів. Проектні технології змінюють систему відносин «викладач-студент». Методи проектування вельми різноманітні: це дискусія, мозковий штурм, рольові ігри, метод портфоліо, кейс-метод. Результатами проектування виступають дискурс-студія, відеофільм, фотовиставка, альбом, бортжурнал, мультимедійна презентація, онлайн-газета, альманах тощо. Як результат, проект «учить» майбутнього медичного працівника навичкам професійної діяльності, комунікації з пацієнтом, з колегами і одночасно мислити творчо і нестандартно.

У виховній роботі доречно залучати студентів у різні види волонтерської роботи, участь у конкурсах професійної майстерності. Їхня мета – показати взаємозв'язок клубів, гуртків, секцій, їхня взаємодія із соціальними інститутами (сім'я, медичні установи, установи культури і т. п.). Під час виробничої практики для набуття вмінь і навичок самостійного рішення виробничих, наукових і організаційних завдань пропонується виконати наступні професійно орієнтовані проекти: виготовити тематичні санбюлетні (стенди, таблиці), зібрати статистичні дані з окремих патологічних одиниць, з огляду на дані сучасної екологічної ситуації, провести профорієнтаційні бесіди серед працюючої молоді в лікувально-профілактичних установах і школах за місцем проходження практики; зібрати відгуки про випускників коледжу, які працюють на базах практик.

Педагогічна умова: *організація конструктивного діалогу «студент – студент», «студент – викладач», «студент – практичний медичний працівник», домінантою якого виступає формування професійної етики майбутніх медичних працівників.* Ефективною формою педагогічної взаємодії, співпраці, співтворчості і взаємозбагачення викладача і студентів у навчанні виступає діалог особистостей. У такому діалозі, зазначає Т. Щербан, поєднуються «дві позиції розуміння, два рівноправних голоси; у двоголосому слові, в репліці інша думка так або інакше враховується: на неї реагують або передбачають, вона переосмислюється або переоцінюється» [6, с. 17].

Вагомим є діалог між однолітками. Організуючи діалог «студент – студент», враховуємо їхні вікові особливості. У нашому дослідженні йдеться про студентів, які прийшли на навчання в медичний коледж після закінчення загальноосвітньої школи. Враховуємо активний процес соціалізації студентів: на нього впливає зміна середовища спілкування та внесення в сферу комунікацій елементів професійної взаємодії, що починають домінувати на момент закінчення навчання; специфіку майбутньої професійної діяльності, яка визначає вимоги до рівня діалогу та комунікативної взаємодії зі студентами різних курсів.

Конструктивним повинен бути діалог «студент – викладач». Кожен викладач в медичному закладі, на наше переконання, має мати достатні знання сестринської педагогіки й уміння цей дорогоцінний досвід передати своїм молодим колегам. Високо оцінює роботу викладача відомий учений І. Зязюн. Дослідник пише: «Викладання в професійному навчальному закладі – це і мистецтво, і наука. Мистецтво у тому, що кожне заняття неповторне. Його хід, емоційне забарвлення, що використовується, засоби залежать від цілої низки чинників, багато з яких важко передбачити. У цьому сенсі викладання чимось на зразок творчості художника, письменника, поета, від яких вимагається і глибоке знання життя, людської душі, вміння співпереживати особистості. Але разом з тим це і наука, в основі якої є об'єктивні закони ..., що забезпечують процес цілеспрямованого розвитку особистості майбутнього фахівця – професіонала» [2, с. 430].

Доброчливість, ненав'язливий вплив, людинолюбство, почуття такту, вміння зрозуміти іншого, товарицькість – ці людські якості викладача значною мірою послужать майбутнім медсестрам як педагогам. Звичайно, таке спілкування можливо, коли колектив нагадує велику родину, в якій панують чуйність, повага, здатність виявляти співчуття, вміння допомагати, тобто, де формуються кращі духовні цінності.

Проведений аналіз наукових студій і власний досвід автора дозволили визначити основні ціннісні орієнтації та змістові установки викладача-куратора відносно студента: толерантність, спрямована на розуміння того, що всі вихованці індивідуальні й неповторні, кожний має право на власні погляди; емпатійне ставлення до студента, що передбачає прагнення і вміння відчувати іншого як самого себе, розуміти його позицію, його внутрішній світ, відчувати і сприймати його проблеми, переживання; діалогізм як бажання і вміння слухати і чути студента, здатність викладати навчальний матеріал у формі відповіді на запитання, що виникають у студентів, «йти не з предметом до учня, а з учнем до предмета», здійснювати міжособистісний діалог на основі рівності позицій, взаємної довіри й поваги. Саме діалогіч-

ні стосунки сприяють гуманізації взаємин викладачів-кураторів і студентів.

Під час виробничої практики є доцільність конструктивного діалогу студента з медичним працівником, медичною сестрою. Часто, як показує опитування студентів, у період практики, у спілкуванні з пацієнтами та медичними працівниками виникали проблемні ситуації (призначення ліків, медсестринське обстеження пацієнтів, нездатних до вербального спілкування, надати рекомендації хворим та їхнім родичам щодо догляду та самогляду тощо), в яких вони не були готові прийняти грамотні рішення.

Тут важливі знання основ ділового спілкування, знання основ комунікативної взаємодії з колегами, що мають однаковий професійний статус, уміння встановлювати професійні та особистісні стосунки. Реалізується модель оптимальних взаємин, що ґрунтуються на співпраці й передбачають взаємоповагу, взаємодопомогу, взаєморозуміння, взаємодовіру, відносини, партнерські, але з додержанням субординації, без зайвого формалізму; толерантні, доброзичливі, відверті, розкутіші й відкритіші: студент має сприймати медичного працівника, медичну сестру як свого радника й наставника, а медичний працівник, медична сестра – поважати особистість студента-практиканта, спрямовувати його професійну діяльність, вказуючи в делікатній формі на його недоліки

Висновок. Таким чином, проведений нами аналіз педагогічної й психологічної літератури

ри дозволяє визначити комплекс педагогічних умов, реалізація яких необхідна для забезпечення ефективності формування професійної етики майбутніх медичних працівників у середовищі медичного навчального закладу на основі загальнолюдських і національних духовно-моральних, морально-етичні цінностей; доповнення змісту мовних, психолого-педагогічних, спеціальних дисциплін завданнями професійно орієнтованого, аксіологічного напрямку, виконання студентами професійно орієнтованих проектів у виховній, науковій праці та під час виробничої практики як основи для стимулювання процесу формування професійної етики; взаємодія «студент – студент», «студент – викладач», «студент – практичний медичний працівник», доміантою якого виступає формування професійної етики.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, С. В. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Гончаренко. – 2-ге вид., доп., перероб. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 550 с.
2. Зязюн, І. А. Аксіологічні ресурси педагогічного впливу вчителя / Іван Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України, Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Київ; Полтава, 2011. – Вип. 1. – С. 9–24.
3. Неловкіних-Берналь, А. А. Формування професійної спрямованості студентів медичних спеціальностей на початковому етапі навчання : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Олена Анатоліївна Неловкіних. – Берналь; Луганськ, 2010. – 23 с.
4. Пехота, О. М. Освітні технології: навч. допомога / [О. М. Пехота, А. С. Костенко, А. М. Любарська та ін.]; під ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2003. – 255 с.
5. Поплавська, С. Д. Формування готовності студентів медичних коледжів в комунікативній взаємодії у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Дмитрівна Поплавська. – Житомир, 2009. – 226 с.
6. Щербан, Т. Д. Психологія навчального спілкування : [монографія] / Тетяна Дмитрівна Щербан. – Київ : Міленіум, 2004. – 345 с.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 18.02.2017*

Кравченко Е. П. Педагогические условия формирования профессиональной этики у студентов медицинского учебного заведения.

А На основе проведенного анализа педагогической и психологической литературы определен комплекс педагогических условий, реализация которых необходима для обеспечения эффективного формирования профессиональной этики у будущих медицинских работников медицинского учебного заведения.

Ключевые слова: педагогические условия, формирование профессиональной этики, медицинский работник.

Kravchenko O. P. Pedagogical conditions of professional ethics formation among medical students.

S On the basis of the analysis of pedagogical and psychological literature the article defines a set of pedagogical conditions which are necessary to ensure the effective formation of professional ethics of future medical workers in the educational process of the medical educational establishment.

Key words: pedagogical conditions, formation of professional ethics, medical worker, educational process.